

ישראל

דוח על השטחים הכבושים (כולל אזורים שבתחום השיפוט של הרשות הפלסטינית) מצורף כנספח בסופו של דוח זה.

חוק-יסוד כבוד האדם וחירותו הישראלי מתיר חופש דת, והממשלה כיבדה בדרך כלל זכות זו בפועל. אף שאין חוקה, הממשלה המשיכה לתמוך במדיניותה בחופש הפולחן הדתי.

חוק-יסוד כבוד האדם וחירותו אמנם איננו מתייחס ספציפית לחופש הדת, אולם הוא נסמך על הצהרת העצמאות של מדינת ישראל הקובעת ספציפית שיש להגן על חופש הדת. נוסף על כך, פסיקות רבות של ביהמ"ש העליון מאמצות וכוללות את הצהרת זכויות האדם האוניברסלית ואת האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות – כולל סעיפיהן המתייחסים לחופש הדת – במסכת החוקים של המדינה. הצהרת העצמאות מתארת את הארץ כמדינה יהודית, ומבססת את היהדות כדת השלטת. עם זאת, היא מבטיחהשוויון חברתי ופוליטי מלא לכול, בלי קשר לזיקה הדתית. חוקהיסוד מתאר את הארץ כ"מדינת היהודים הדמוקרטית". הממשלה המשיכה לתמוך במדיניותה בחופש הפולחן הדתי, זאת על אף שנמשכת האפליה הממשלתית והמשפטית נגד לא יהודים ונגד זרמים לא אורתודוקסיים ביהדות.

המצב של נושא כיבוד חופש הדת מצד הממשלה לא השתנה בתקופת הדוח. בהקצאות משאבי המדינה העדיפה הממשלה קבוצות ומוסדות אורתודוקסיים (כולל זרמים דתיים מודרניים ולאומיים באורתודוקסיה) ואולטרה-אורתודוקסיים (המכונים לעתים "חרדים"), והפלתה לא יהודים וזרמים לא אורתודוקסיים ביהדות. פקידי רשמיים במשרד הפנים מנעו את עלייתם ארצה של שלושה יהודים משיחיים (אנשים המזדהים כיהודים ומכבדים את מסורות היהדות, אך מאמינים שישוע היה המשיח) שביקשו לעלות ארצה לפי חוק השבות, והמשיכו להבחין בין יהודים ללא יהודים במסמכי זיהוי לאומיים.

מספר יחידים וקבוצות ביצעו מעשי התעללות ואפליה נגד ערבים-ישראלים מוסלמים, נוצרים אוונגליסטים ויהודים משיחיים באותה דרגת חומרה שצוינה בדוח הבינלאומי על חופש הדת 2008. היחסים בין קבוצות דתיות ואתניות – בין יהודים ללא יהודים, מוסלמים לנוצרים, ערבים ללא ערבים, יהודים חילוניים לדתיים, ובין זרמים שונים ביהדות – היו לעתים קרובות מתוחים בתקופת הדוח. המתח נובע קודם כול מן העימות הישראלי-פלסטיני והיחס הלא שוויוני של הממשלה כלפי יהודים לא אורתודוקסים, כולל ההכרה של הממשלה בסמכות הדתית של היהדות האורתודוקסית בנושאים של מעמד אישי, ולעתים גם אזרחי, הנוגעים ליהודים.

ממשלת ארה"ב מקיימת דיונים עם הממשלה בנושא חופש הדת כחלק מן המדיניות הכללית שלה לקידום זכויות האדם.

סעיף א. דמוגרפיה דתית

בגבולות המדינה שלפני 1967, היא משתרעת על פני כ-20,000 קמ"ר (7,685 מיילים מרובעים). אוכלוסיית המדינה מונה 7.4 מיליונים (כולל מתיישבים החיים בשטחים הכבושים שבגדה המערבית ובמזרח ירושלים), שמתוכם 5.6 מיליונים הם יהודים, 1.5 מיליונים הם ערבים מוסלמים ונוצרים ו-320,000 מסווגים כ"אחרים" – בעיקר אנשים מבריה"מ לשעבר שהיגרו לישראל תחת חוק השבות אולם אינם נחשבים יהודים לפי ההגדרה האורתודוקסית, שעליה מסתמכת הממשלה בהליכים אזרחיים.

על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מ-2007, השנה האחרונה שיש לגביה מידע מסוג זה, 7 אחוזים מן האוכלוסייה היהודית הם חרדים, 10 אחוזים אורתודוקסים, 39 אחוזים מגדירים את עצמם

כ"מסורתיים דתיים" או "מסורתיים לא-דתיים" ו-44 אחוזים מגדירים את עצמם כיהודים "לא-דתיים/חילוניים" השומרים לרוב על חלק ממצוות היהדות. על פי הנתונים, ההערכה היא ש-30 אחוזים מהאוכלוסייה היהודית במדינה נולדו מחוץ למדינה. מספר הולך וגדל אך עדיין קטן של יהודים מסורתיים וחילוניים מזהה את עצמו עם הזרם הקונסרבטיבי, הרפורמי והרקונסטרוקטיבי ביהדות. אף שרשמית אין מכירים בהן למטרות מעמד אישי ואזרחי, קבוצות המורכבות מחסידי זרמים אלה ביהדות קיבלו מימון ממשלתי קטן וזכו להכרה מצד בתי המשפט. יש גם קהילה קטנה הצומחת בהתמדה של כ-10,000 יהודים משיחיים.

מעט יותר מ-20 אחוזים של האוכלוסייה הם לא יהודים, ורובם המכריע הם ממוצא אתני ערבי. מתוך כלל האוכלוסייה, המוסלמים (כמעט כולם סונים) מהווים 16.5 אחוזים; הנוצרים 2.1 אחוזים; הדרוזים 1.7 אחוזים; קבוצות דתיות אחרות 0.5 אחוזים, כולל קהילות קטנות יחסית של – בין השאר – יהודים משיחיים, עדי יהוה ובהאים.

הממשלה דיווחה שבמהלך 2008 היא הנפיקה כ-100,000 אישורים לזרים לצורך עבודה במדינה, והיא מעריכה שעוד 80,000 עד 150,000 עובדים זרים לא חוקיים שוהים במדינה. עובדים זרים משתייכים לקבוצות דתיות שונות, כולל פרוטסטנטים, קתולים של הכנסייה הרומית, נוצרים אורתודוקסים, בודהיסטים, בני דת הינדו ומסורות מוסלמיות.

סעיף 11. מצב הכיבוד של חופש הדת מצד הממשלה

מסגרת של מדיניות/משפט

למדינה אין חוקה. אמנם "חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו" אינו מתייחס ספציפית לחופש הדת, אך הוא נסמך על הצהרת העצמאות של מדינת ישראל, הקוראת מפורשות להגנה על חופש הדת. נוסף על כך, פסיקות רבות של ביהמ"ש העליון מאמצות וכוללות את הצהרת זכויות האדם האוניברסלית ואת האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות – כולל סעיפיהן המתייחסים לחופש הדת – במסכת החוקים של המדינה. הצהרת העצמאות מתארת את הארץ כמדינה יהודית, וקובעת שיהדות היא הדת השלטת, עם זאת, היא מבטיחהשוויון חברתי ופוליטי מלא לכול, בלי קשר לזיקה הדתית. חוק היסוד מתאר את הארץ כ"מדינת היהודים הדמוקרטית". הממשלה המשיכה במדיניות התמיכה שלה בחופש הפולחן הדתי, זאת על אף שנמשכת אפליה ממשלתית ומשפטית נגד לא יהודים ונגד זרמים לא אורתודוקסיים ביהדות.

מאז קום המדינה הכירה הממשלה בשלוש קהילות דתיות נוספות – בדרוזים החל מ-1957, בכנסייה האפיסקופלית האוונגליסטית מ-1970, ובבהאים מ-1971. העובדה שהאוכלוסייה המוסלמית לא הוגדרה כקהילה דתית היא שריד לתקופה העותומאנית, תקופה שבה האיסלאם היה הדת השלטת והמוסלמים לא הוגבלו בפולחן הדתי שלהם. אוסף של הסכמי "אד-הוק" עם מגוון ארגונים ממשלתיים הגדיר את מעמדם של כמה עדות נוצריות והעניק להן ייצוג במדינה. הממשלה מאפשרת לקבוצות דתיות שלא זכו להכרה ליהנות מחופש דת ומחופש פולחן.

המדינה איננה מכירה בגיור שנעשה במדינה שלא בידי רבנים אורתודוקסים. הממשלה מספקת מימון לתוכניות גיור אורתודוקסיות, אבל היא איננה מממנת תוכניות של גיור לא אורתודוקסי (דהיינו רפורמי וקונסרבטיבי). ביהמ"ש העליון פסק ב-18 במאי 2009 שעל הממשלה לחדול מאפלייתם של מוסדות גיור לא אורתודוקסיים. צבא ההגנה לישראל (צה"ל) מימן קורסי גיור אורתודוקסיים לחיילים יהודים שעברו גיור לא אורתודוקסי (ומכאן בלתי מוכר) ולחיילים שלא הוכרו כיהודים בידי רשויות הרבנות האורתודוקסית. לא ניתנו זכויות תושב לקרובי מתגיירים, למעט לילדי נשים שעברו גיור ואשר נולדו לאחר השלמת הגיור של אמם.

החוק מגן אמנם על "המקומות הקדושים של כל הדתות", אך הממשלה מספקת הרבה יותר הגנה חוקית ומשאבים ממשלתיים למקומות קדושים יהודיים מאשר למקומות קדושים לקבוצות דתיות אחרות, וכן ליהודים אורתודוקסים יותר מאשר ליהודים לא אורתודוקסים.

"קהילות דתיות" בעיני החוק הן עדיין אותן קהילות שהוכרו בתקופת המנדט הבריטי (1920-1948), תקופה שבה ישראל בת ימינו והשטחים הכבושים היו תחת פיקוחה של בריטניה. הן כוללות: אורתודוקסים מזרחים, לטינים (הכנסייה הרומית), גרגוריאנים-ארמנים, ארמנים-קתולים, הכנסייה האוניאטית, סורים-קתולים, מליכים קתולים-יוונים, מרוניטים, סורים-אורתודוקסים ויהודים.

חלק מקווי המדיניות של הממשלה מבוססים על הפירוש היהודי אורתודוקסי של חוקי הדת, ובכך היא מפלה אזרחים המשתייכים לקבוצות דתיות אחרות. זכות הראשונים הניתנת לפירוש היהודי האורתודוקסי הייתה דרישה בהסכם הסטוטוס-קוו שנקבע בעת הקמת המדינה בין מייסדי המדינה למועצת הרבנים האורתודוקסים, הסכם המוסיף להתקיים במהלך כל שנות קיומה של המדינה.

למשל, הנישואים היהודיים היחידים המתקיימים בגבולות הארץ ומוכרים בידי ממשלת ישראל הם נישואים שעורך הממסד היהודי האורתודוקסי; הממשלה אינה מתירה נישואים אזרחיים (כגון טקסים חילוניים הנערכים בידי רשויות מוניציפליות) או נישואים שעורכים רבנים קונסרבטיביים, רפורמיים או רקונסטרקטיביים. החוק הפקיד את הנושא – כולל כשירות להינשא וביצוע טקסי נישואים – בידי גופים מוכרים של הזרם הדתי המוכר. נישואים אזרחיים, נישואים לא אורתודוקסיים בין יהודים, או נישואים בין בני זוג שלא מאותה דת יש לערוך בחו"ל כדי שהממשלה תכיר בהם. אולם ב-2007 הודיעה הממשלה שהיא מתירה נישואים קונסולריים בביצוע פקידים רשמיים של שגרירויות זרות במדינה, למען מי שמסווג כחסר דת או כשייך לקהילה דתית שהמדינה אינה מכירה בה. לפיי הארגון הלא ממשלתי "משפחה חדשה", למעלה מ-5,000 זוגות נישאים מדי שנה בטקסים אזרחיים בחו"ל, בעיקר בקפריסין. הממסד היהודי האורתודוקסי קובע גם מי ייקבר בבתי קברות יהודיים, תוך הגבלת זכות זו לנשים הנחשבים ליהודים על פי הסטנדרטים האורתודוקסיים.

חברי קבוצות דתיות לא מוכרות, נוצרים אוונגליסטים במיוחד, נתקלו באותם קשיים בקבלת אישורי נישואים או קבורה שבהם נתקלו יהודים שאינם נחשבים ליהודים בעיני הממסד האורתודוקסי. בחלק מן המקרים מקלים על המצב באמצעות הסדרים לא רשמיים עם קבוצות דתיות אחרות, מוכרות.

המרת דת נחשבת לחוקית במדינה, ומיסיונרים בני כל הקבוצות הדתיות מורשים להמיר דתו של כל אזרח. אולם חוק מ-1977 אוסר על אדם להציע הטבות חומריות כתמריץ להמרת דת. גם המרת דתם של אנשים שטרם מלאו להם 18 שנה אסורה על פי חוק, אלא אם כן אחד ההורים משתייך לקבוצה הדתית המבקשת להמיר את דתו של הקטין. "כנסיית ישוע הנוצרי של הקדושים בני זמננו" (מורמונים) נמנעת מרצונה החופשי מהמרות דת, בכפוף להסכם ארוך שנים עם הממשלה.

למעט כמה מקרים חריגים, לכל קהילה דתית המוכרת רשמית יש סמכות חוקית על חבריה בנושאי נישואים, גירושים וקבורה. חוק שחוקק ב-1961 העניק לבתי המשפט של השריעה סמכות שיפוט ייחודית לפסוק בנושאי מעמד אישי של מוסלמים. לבתי דין דתיים של קהילות דתיות לא מוכרות אין סמכות שיפוט על בני הקהילה שלהם בנושאי מעמד אישי. רק קהילות דתיות מוכרות מקבלות מימון ממשלתי לטקסים הדתיים שלהן.

אישה מוסלמית רשאית לבקש ולקבל גט באמצעות בתי הדין של השריעה בלי הסכמת בעלה, בכפוף לתנאים מסוימים, ובמקרים אחרים חוזה הנישואים עשוי לאפשר לה לקבל גט בלי הסכמת בעלה. גבר מוסלמי רשאי להתגרש מאשתו ללא הסכמתה ומבלי לפנות לבית המשפט.

הממשלה, באמצעות הרבנות הראשית, מפלה נשים בנושאי מעמד אישי הנוגעים לנישואים ולגירושים. בכפוף לפירוש של בית הדין היהודי הדתי למעמד האישי, אישה יהודייה אינה יכולה לקבל גט בלי הסכמת בעלה. כתוצאה מכך אלפי נשים, הקרויות עגונות, אינן יכולות לשוב ולהינשא או ללדת ילדים שלא יהיו בגדר ממזרים, משום שבעליהן נעלמו או סירבו להעניק להן גט. בתי דין רבניים יכולים היו להטיל סנקציות על בעלים המסרבים לתת גט לנשותיהם או על נשים המסרבות לקבל גט מבעליהן, אולם הם לא יכלו לתת גט בלי הסכמת הבעל, ואילו נשים לא יכלו לפנות לבתי דין אזרחיים בדרישה לתיקון העוולה. בתום שנים של לחץ מצד גופים התומכים בזכויות האישה, סגרה הכנסת ב-5 בנובמבר 2008 את הפירצה בחוק הגירושים שאיפשרה סחיטה פיננסית, וקבעה שאפשר לחלק את הרכוש במהלך הליכי הגירושים ברבנות, ולא אחרי שהבעל מעניק את הגט. היו בעלים שניצלו את הפירצה בחוק לסחיטת נשותיהם ונעותרו לבקשתן לתת להן גט רק לאחר שהנשים הסכימו לחלוקת רכוש ונכסים פיננסיים לטובתם שהיטיבה עם הבעלים.

חוק השמירה על המקומות הקדושים מ-1967 חל על המקומות הקדושים של כל הקבוצות הדתיות במדינה ובירושלים כולה, אבל הממשלה מיישמת את התקנות רק באתרים יהודיים. מקומות קדושים לא יהודיים אינם נהנים מהגנה בכפוף לחוק זה, שכן הממשלה אינה מכירה בהם כמקומות קדושים בעלי רשמיים. בסוף 2008, היו 137 אתרים קדושים ייעודיים, כולם יהודיים. יתרה מזאת, הממשלה קבעה תקנות שיזהו, יגנו ויממנו מקומות קדושים יהודיים בלבד. בה בעת שאתרים ידועים ובעלי שם נהנים למעשה מהגנה לאור חשיבותם הבינלאומית, אתרים מוסלמיים ונוצריים רבים סובלים מהזנחה, אין אליהם גישה, ומרחפת עליהם סכנה מצד יזמים ורשויות מקומיות. אתרי העלייה לרגל הנוצריים שסביב הכינרת עומדים שוב ושב בסכנות של הסגת גבול מצד מתכננים מחוזיים המבקשים להפוך חלקים מהם לאתרי בילוי ונופש. בעבר, רק התערבות דיפלומטית מנעה ניסיונות אלה. עם זאת, אתרים מסוג זה נהנים מהגנה מסוימת תחת חוק העונשין (החוק הפלילי) הקובע כי כל פגיעה במקום קדוש נחשבת למעשה פלילי. בעקבות דרישת ביהמ"ש העליון מ-2007 לקבל הסבר על אי השוויון ביישום חוק השמירה על המקומות הקדושים מ-1967, הגיבה הממשלה במרס 2008 ואמרה שאין צורך בתקנות מיוחדות כדי להגן על מקומות קדושים. הממשלה לא הסבירה מדוע, אם כן, היא פירסמה תקנות שנועדו לאתרים היהודיים אבל לא לאתרים שאינם יהודיים.

חברת התעופה הלאומית "אל-על" ואוטובוסים ציבוריים בכל הערים למעט חיפה לא פעלו בשבתות; אולם היו כמה חברות אוטובוס פרטיות שפעלו בתקופת הדוח. נוסף על כך, הרחובות ברוב השכונות של יהודים חרדים נסגרו לתנועת כלי רכב בשבתות. על פי חוק שעות עבודה ומנוחה מ-1951 שזכה לתמיכת ביהמ"ש העליון באפריל 2005, נאסר על יהודים ברוב המקצועות לעבוד בשבת אלא אם כן קיבלו היתר מיוחד ממושרד התעשייה, המסחר והתעסוקה. אולם ככלל הממשלה איננה אוכפת את החוק. חברת האוטובוסים הלאומית "אגד", המפעילה את מערכת התחבורה הציבורית במדינה, המשיכה להפעיל אוטובוסים עם הפרדה מגדרית בקווים עירוניים ובינעירוניים המשמשים בעיקר את החרדים. נשים המסרבות לשבת מאחור באוטובוסים אלה עשויות לחשוף את עצמן להטרדה ולתקיפה פיזית מצד גברים נוסעי האוטובוס.

רשויות הממשלה אוסרות על תפילה מעורבת של נשים וגברים באתרים דתיים מתוך יחס של כבוד כלפי אמונתם של רוב היהודים האורתודוקסים שתפילה כזאת מנוגדת למצוות היהדות. בכותל המערבי, האתר הקדוש ביותר ליהדות, אזורים נפרדים מוקצים לגברים ולנשים הבאים לבקר או להתפלל במקום. על נשים נאסר גם להתפלל ליד הכותל המערבי כשהן עוטות לראשן תפילין שגברים עוטים בדרך כלל, ונאסר עליהן לקרוא מספר תורה.

החוק מתיר לממשלה לסבסד כ-60 אחוזים מהוצאות בתי הספר החרדיים, למרות העובדה שהם אינם מצייתים בדרך כלל לדרישת הממשלה להורות מקצועות מרכזיים, כגון אנגלית, מתמטיקה ומדעים כמו כל בתי הספר במימון המדינה.

הממשלה מממנת הקמתם של בתי כנסת ובתי קברות יהודיים. לדברי הממשלה, אף שתקציב המדינה אינו מכסה עלויות בנייה של אתרי פולחן דתי לא יהודי, היא מסייעת במימון אחזקתם, אך מידת הסיוע נמוכה בהרבה מזו המוענקת לבתי כנסת. באזורים מסוימים הממשלה מתירה לאזרחים פרטיים או לרשויות מקומיות להפוך מסגדים ישנים לגלריות, למסעדות ולמוזיאונים.

משאבי הממשלה המיועדים ללימודי דת/מורשת בבתי ספר ערביים ובבתי ספר ממלכתיים יהודיים לא אורתודוקסיים קטנים בהרבה מאלה העומדים לרשות בתי ספר ממלכתיים של היהדות האורתודוקסית. לפי המרכז לפלורליזם יהודי, ב-2006 כ-96 אחוזים מכל תקציבי המדינה לחינוך היהודי דתי הוקצו לבתי ספר אורתודוקסיים וחרדיים. בתי ספר ערביים פרטיים וממלכתיים מציעים גם לימודי איסלאם וגם לימודי נצרות, אבל מימון המדינה ללימודים מסוג זה קטן בהרבה מהמימון הניתן לנושאי החינוך הדתי בבתי ספר יהודיים.

במאי 2009 הגישו בתי הדין הרבניים למשרד המשפטים הצעת חוק לעיונו, בניסיון להבטיח בחוק את דרישתם לסמכות שיפוטית בנושאים פיננסיים בבוררות בנושאי רכוש בין זוגות מתגרשים. נכון להיום אין סמכות פיננסית כזאת לשום קבוצה דתית. הממשלה הצהירה שהיא תומכת בהצעה בכפוף להסכם הקואליציוני שלה עם מפלגת החרדים, ש"ס. ביה"מ"ש העליון קבע באפריל 2006 שאין לבתי דין רבניים סמכות לברור במחלוקות פיננסיות. בתי הדין הרבניים פסקו אמנם בנושאים פיננסיים עוד מלפני קום המדינה, אולם סמכותם השיפוטית בנושאים אלה מעולם לא נקבעה בחוק. משרד המשפטים עדיין בחן את טיטת החוק בסיומה של תקופת הדוח.

החגים היהודיים הבאים הם ימי חג לאומיים: ראש השנה, יום כיפור, סוכות, שמחת תורה, פסח ושבעות. רשויות ערביות מכירות פעמים רבות בחגים של נוצרים ומוסלמים.

הממשלה מעסיקה אנשי דת לא יהודים בתפקיד קציני דת בקבורות צבאיות של חיילים לא מוסלמים ולא יהודים. משרד הפנים דואג לאיממים שיבצעו קבורות על פי מנהגי האסלאם. כל הרבנים הצבאיים הם רבנים אורתודוקסים. על פי גורמים ממשלתיים, אין בצה"ל קציני דת מוסלמים או נוצרים כיוון שהחופשות התכופות מהצבא מאפשרות לכל החיילים המוסלמים והנוצרים ליהנות מגישה קבועה לטקסי דת בעת שהותם בבית.

השירות הצבאי הוא שירות חובה רק ליהודים, לדרוזים ולקהילה הצ'רקסית המונה 5,000 איש (מוסלמים מצפון מערב קווקז שהיגרו בסוף המאה ה-19 לאזורים שונים במזרח התיכון שבשליטה העות'מאנית). יהודים חרדים וערבים ישראלים – מוסלמים ונוצרים כאחד – פטורים משירות צבאי. רוב הערבים הישראליים בוחרים שלא לשרת בצבא; אולם חלק מן האזרחים הנוצרים והמוסלמים, בעיקר הבדואים, משרתים בהתנדבות. החל מיוני 2007, ערבים ישראלים ויהודים חרדים יכולים להתנדב לשירות לאומי של שנה או שנתיים בתחום הבריאות, החינוך או הרווחה, במקום שירות צבאי. שירות זה מקנה להם זכות להטבות מטעם המדינה הדומות להטבות שמקבלים יוצאי הצבא. פעילים ישראלים ערבים, חברי כנסת ומנהיגי קהילות מקומיות טענו שהטבות בתחום הדיור, החינוך ובתחומים אחרים, וכן העדפות בהעסקה המבוססות על ניסיון צבאי, מפלות לטובה את האוכלוסייה היהודית המשרתת רובה בצבא.

לדברי התנועה למען איכות השלטון, בין השנים 2002 ו-2007, החליטו 1,520 גברים חרדים להצטרף לכוח העבודה באמצעות התוכניות שקבע חוק טל, ואילו 50,000 המשיכו ללמוד בישיבות. על פי הנתונים

שפרסם צה"ל ביולי 2007, כ-11 אחוזים מכל הגברים המועמדים לגיוס דחו את השירות בטענה שהם תלמידי ישיבה תורת-אומנתו. זוהי עלייה מ-7.3 אחוזים בשנת 2000.

חוק ההסדרים, המתעדכן מדי שנה לצורכי התקציב הממשלתי, פוטר קבוצות דתיות מוכרות ממסים עירוניים על כל אתרי התפילה. פטור מתשלום מסים הוענק גם לכמה קבוצות שהחוק אינו מכיר בהן רשמית. אולם הממשלה פירשה ככלל את הפטור ממסים עירוניים כפטור החל רק על אותו חלק מנכסי הארגונים הדתיים המשמש בפועל לתפילה. חלק מהארגונים הדתיים שלא למטרות רווח מקבלים אף הם פטור ממסים.

נושאי ירושה נדונים בבתי משפט חילוניים, אולם בהסכמת שני הצדדים אפשר לפנות במקרים כאלה גם לבתי דין דתיים. נושאים של מעמד משפחתי נדונים ככלל בבתי דין דתיים, אולם משפחות דרוזיות, יהודיות ונוצריות רשאיות לבקש שמקרים מסוימים – כגון מזונות ומשמורת על ילדים במקרה של גירושים – יידונו בבתי דין חילוניים. מוסלמים יכולים לפנות בנושאים כגון מזונות וחלוקת רכוש בעקבות גירושין לבתי משפטי חילוניים. אולם שאלות אבהות נידונות אך ורק בבתי המשפט של השריעה.

בתי דין רבניים אינם רשאים ליישב חילוקי דעות בנושאי רכוש בין בני זוג שמתגרשים. הם אמנם נהגו לעשות כן עוד לפני קום המדינה, אולם ביהמ"ש העליון קבע באפריל 2006 שאין להם סמכות שיפוטית בנושאים פיננסיים. בסוף תקופת הדוח, משרד המשפטים עדיין בחן את טיוטת החוק של בתי הדין הרבניים שזכתה לתמיכת הממשלה.

למשרד הפנים יש סמכות שיפוט בנושאי דת הנוגעים לקבוצות לא יהודיות, ואילו משרד התיירות אמון על השמירה והאחזקה של מקומות קדושים לא יהודיים. למשרד הדתות יש סמכות שיפוט על 133 המועצות הדתיות היהודיות המפקחות על מתן שירותי דת בקהילות היהודיות. מועצה דתית לא יהודית אחת משרתת את הדרוזים, והיא נמצאת בפיקוח מחלקת העניינים הלא יהודיים של משרד הפנים. החקיקה להקמת מועצות דתיות אינה כוללת קהילות דתיות לא יהודיות, למעט הדרוזים. במקום זאת משרד הפנים דואג להעברת סכומים מוגבלים ישירות לשירותי דת של קהילות לא יהודיות מוכרות. הממשלה ממשיכה לממן כ-40 אחוזים מתקציבי המועצות הדתיות, ואת השאר מממנות הרשויות המקומיות.

בבתי ספר ממלכתיים חילוניים דוברי עברית מלמדים את תולדות עם ישראל ומקורות דתיים יהודיים. מקצועות אלה נוגעים בעיקרם למורשת ולתרבות היהודית, ולא לאמונה דתית. בתי ספר ממלכתיים דוברי ערבית שלומדים בהם תלמידים ערבים מלמדים את המקצועות קוראן ותנ"ך, שכן בבתי ספר אלה לומדים ערבים מוסלמים ונוצרים כאחד. בתי ספר דתיים יהודים אורתודוקסיים שהם חלק ממערכת החינוך הממלכתי מלמדים את מקצועות הדת שהם בגדר חובה, וכך נוהגים גם בתי ספר פרטיים חרדיים המקבלים סיוע ממשלתי משמעותי. בתי הספר הפרטיים המעטים שבהם לומדים יחד תלמידים יהודים וערבים הוכיחו עצמם כהצלחה הן לערבים והן ליהודים.

בכפוף לחוק השבות, הממשלה מעניקה זכויות הגירה ותושבות לפרטים העומדים בקריטריונים של זהות יהודית. בהגדרה זו נכללים ילד או נכד של יהודי, בני זוג של יהודים, בני זוג של ילדי יהודים ובני זוג של נכדי יהודים. הממשלה משתמשת בסטנדרט נפרד ומחמיר יותר המבוסס על קריטריוני היהדות האורתודוקסית כדי להחליט על הזכות לאזרחות מלאה, על הזכות לתמיכה פיננסית ממשלתית לעולים, על חוקיותו של גיור שבוצע מחוץ למדינה ועל מעמדו של אדם כיהודי בנושאי מעמד אישי ובחלק מנושאי המעמד האזרחי.

אמנם בתעודות הזהות לא מציינים זהות דתית או לאומית, אולם משרד הפנים מבחין בין יהודים ללא יהודים בתעודות הזהות באמצעות הדפסת תאריך הלידה של יהודים לפי התאריך העברי, ואילו את תאריך הלידה של השאר לפני לוח השנה הגרגוריאני.

הגבלות על חופש דת

מדיניות הממשלה המשיכה לתמוך בחופש הביטוי הדתי, על אף שהיא המשיכה להפלות את הזרמים הלא יהודיים ואת הזרמים הלא אורתודוקסיים ביהדות.

למשל, הממשלה המשיכה להפלות אזרחים יהודים שאינם אורתודוקסים באמצעות קווי מדיניות המבוססים על הפירוש היהודי האורתודוקסי לחוק הדתי. אזרחים יהודים רבים התנגדו לפיקוח האורתודוקסי הבלעדי על היבטים בסיסיים בחייהם האישיים. כ-310,000 אזרחים שהיגרו בכפוף לחוק השבות אבל אינם יהודים בעיני הרבנות האורתודוקסית אינם יכולים להינשא, להתגרש או להיקבר בבתי קברות יהודיים במדינה. טרם יושם חוק מ-1996 הדורש מהממשלה לדאוג לבתי קברות אזרחיים.

הגבלות גישה למקומות דתיים לא יהודיים וכן הגבלת מימון והגנה על מקומות אלה, תרמו גם הן למתחים על רקע דתי. אף שרשמית אין חוק נגד מיסיונריות, היו מיסיונרים שהטרדתם ואפלייתם נמשכה מצד חלק מפקידי הממשלה המקומיים.

במהלך חגים יהודיים, בעקבות התקפות הטרור ובתגובה לאיומים אפשריים אחרים, הטילה הממשלה עוצר להגבלת המעבר במטרה מוצהרת של שמירה על ביטחון המדינה. עוצר זה מנע את הגישה למקומות קדושים בישראל, בגדה המערבית ובירושלים.

בתקופת הדוח, חברי קבוצות דתיות רבות נכנסו בחופשיות למדינה. אולם לטענת נציגים של מוסדות נוצריים, שיעור הנפקת הוויזות לחלק מעובדי הדת שלהם נותר נמוך. בהמשך למדיניות שנכנסה לתוקף באוקטובר 2007, סירב משרד הפנים להעניק ויזות עם ריבוי-כניסות לכמרים ולעובדי דת אחרים שביקשו מעבר אל ובין העדות שלהם בישראל ובשטחים הכבושים. כמרים שביקשו לשוב לעדות ולקהילות שלהם או לבקר אותן נדרשו לבקש ויזה חדשה עם זכות כניסה יחידה דרך קונסוליות ישראליות בחו"ל, הליך שעלול היה להימשך חודשים. בעקבות פנייה כושלת של הוותיקן טרם ביקרו בארץ של האפיפיור בנדיקטוס ה-XVI במאי 2009, השיב משרד הפנים שלא יונפקו ויזות עם ריבוי-כניסות לכמרים ולעובדי דת אחרים מחשש לאיום ביטחוני.

מאחר שלא היו לממשלה קשרים דיפלומטיים עם ערב הסעודית, נסעו אזרחים מוסלמים דרך מדינה אחרת, בדרך כלל ירדן, כדי לקבל אישורי נסיעה בשביל החאג' (העלייה לרגל למכה). בשנים האחרונות נסעו בממוצע 4,500 עולי רגל של החאג'. רשויות ערב הסעודית קובעים מהו המספר הכולל של עולי הרגל. על פי הממשלה, אפשר להטיל הגבלות על נסיעה למדינות עוינות, כולל נסיעה לערב הסעודית לצורך החאג'; אולם הגבלות אלה נבעו מחששות בנושאים ביטחוניים ולא על רקע נושאים דתיים או אתניים.

על פי נתוני הממשלה, תקציב 2008 לשירותי דת ולמוסדות דת לאוכלוסייה היהודית עמד בקירוב על 1.6 מיליארד שקלים חדשים (457 מיליון דולרים). מיעוטים דתיים, המהווים קצת יותר מ-20 אחוזים מהאוכלוסייה, קיבלו כ-65 מיליון שקלים חדשים (18.6 מיליון דולרים), או קצת פחות מ-4 אחוזים מהמימון הכולל.

ביהמ"ש העליון קבע ב-9 במרס 2009 שיש ליישם את תקנות השמירה על מקומות קדושים מוסלמיים. בפסיקתו רשם לפניו בית המשפט את התחייבותה של הממשלה לדאוג למימון שנתי של \$526,000 (2)

מיליון שקלים חדשים), ודחה – על סמך התחייבותה של הממשלה – את עתירת ארגון זכויות האדם הערבי-ישראלי עדאלה משנת 2004, עתירה שדרשה ליישם תקנות. עדאלה טענה שכל האתרים שנקבעו כמקומות קדושים היו יהודיים, ושמקומות קדושים לא יהודיים חוללו ואתרים מסוימים הומרו לשימושים אחרים משום שהממשלה לא דאגה לתקנות שיגנו על אתרים לא יהודיים. באוגוסט 2007 הורה ביהמ"ש העליון לממשלה להסביר מדוע לא דאגה להגן על מקומות קדושים מוסלמיים וכמו כן הורה לה להקצות כספים לאחזקתם.

בתגובה לעתירות נגד הצעד של בית הדין הרבני הגדול ממאי 2008 לביטול גיורם של כל 40,000 האנשים שגוירו בחסות בתי הדין האורתודוקסיים לגיור בתמיכת המדינה מאז 1999, הורה ביהמ"ש העליון ב-19 במאי 2009 לבית הדין הרבני הגדול לנמק את החלטתו בתוך 90 יום. בית הדין הרבני הגדול, החולק על סמכות השיפוט של ביהמ"ש העליון החילוני בנושא זה, לא השיב עד תום התקופה שהוקצתה לו. בפסיקת מאי 2008 נטען שהסטנדרטים של נשיא בית הדין הרבני הגדול הקודם, הרב חיים דרוקמן, לא היו נוקשים דיים. בפברואר 2008 הקימה ועדת השרים לגיור רשות גיור חדשה, בראשות הרב הראשי הספרדי שלמה עמאר, למינוי שופטים דתיים אורתודוקסיים באישור המדינה – ולפיקוח עליהם – אשר יערכו את תום לבם ונכונותם של מתגיירים עתידיים. עמאר גם עומד בראש בית הדין הרבני הגדול. מבקרים טענו שמינויו של עמאר לאחראי על רשות הגיור מחקה שנים של התקדמות לעבר הרחבת ההגדרה הרשמית של היהדות וביססה את אחיזתו של המוסד האורתודוקסי בנושאי הזהות היהודית.

כדי להינשא בטקסים שהממשלה מכירה בהם, יהודים צריכים לקבל ייעוץ נישואים מידי רשויות דת אורתודוקסיות. כחלק מייעוץ זה הונחוכל היהודים – כולל הרוב החילוני ויהודים רפורמים או קונסרבטיבים – לכבד את תפקידם במשפחה על פי המסורת האורתודוקסית. עלון הדרכה שבו השתמשו בייעוץ בתקופת הדוח השווה נשים לחומר ועודד בעלים "לעצבה כחומר ביד היוצר". כמו כן מורים לבעל לא להיות "חסר עמוד שדרה" ולא לסבול התנהגות מחוצפת מצד אשתו: "אם היא מתנהגת בחוצפה, אל תיכנע; אתה יכול לכעוס או להפסיק לדבר אתה עד שהיא תכיר בטעותה." כמו כן מורים לבעל להחמיא לאשתו בקביעות "גם אם זהו שקר", משום ש"אישה שאינה מקבלת מחמאות היא כמו דג מחוץ למים".

כמו בתקופות דוח קודמות, משרד המשפטים לא יישם את חוק הקבורה החלופית 1996, המבסס את זכותם של אנשים להיקבר בטקס אזרחי, ולא עשה שימוש בכספים שיועדו בתקציב המדינה 2008 לפיתוח חלקות קבורה אזרחיות/חילוניות. רק שני בתי קברות ציבוריים יועדו לכ-310,000 אזרחים, רובם עולים מבריה"מ לשעבר שעלו בכפוף לחוק השבות אבל אינם נחשבים יהודים בעיני הרשויות היהודיות האורתודוקסיות. בינואר 2008 אישרה עיריית ירושלים תוכניות להקמת בית קברות עירוני חדש לשימוש חינוך של אזרחים חילוניים.

בדצמבר 2008 הסתיים מו"מ בין הממשלה לאיגוד הלותרני העולמי (LWF), בעקבות ערעור שהגישה LWF לביהמ"ש העליון על החלטת בית המשפט המחוזי משנת 2002 לבטל את הפטור ממסים המחוזי שהיה לארגון. בהסכם נקבע שהממשלה תבטל את כל הדרישות הקודמות לתשלומי מסים של רשויות המס ובתמורה יסכים LWF – ארגון דתי שלא למטרות רווח – להתחיל לשלם מס מעסיקים החל מ-1 בינואר 2009. בית החולים של LWF על הר הזיתים נהנה כמעט 40 שנה ממעמד של פטור ממסים.

חברת התחבורה הלאומית "אגד", המפעילה את מערכת התחבורה הציבורית, המשיכה להפעיל אוטובוסים עם הפרדה מגדרית בקווים עירוניים ובינעירוניים המשרתים יהודים חרדים. נשים שסירבו לשבת בחלק האחורי של האוטובוס נחשפו להטרדות ולפגיעה פיזית מצד נוסעים גברים.

ב-28 ביוני 2009 אישרה ועדת שרים לענייני תחיקה הצעת חוק, שאמתתקבל תדרוש מרשויות מקומיות לממן מתקציביהן בתי ספר פרטיים של שני זרמים חרדיים. ועדת השרים נתנה את אישורה למרות

אזהרת ביהמ"ש העליון שבתי ספר חרדיים לא יהיו זכאים למימון ממשלתי אם עד שנת הלימודים 2009-2008 הם לא יעמדו בדרישה שבכל בתי הספר במימון המדינה יילמדו מקצועות בסיסיים כגון אנגלית, מתמטיקה ומדעים. האזהרה באה בעקבות שנים רבות שבהן הממשלה סבסדה בתי ספר חרדיים שלא יישמו את תוכנית הלימודים הבסיסית. בתי הספר שייחוו מהצעת החוק שייכים לזרם החרדי "יהדות התורה" ולזרם החרדי הספרדי ש"ס. בדומה לכך, ב-23 ביולי 2008 העבירה הכנסת הצעת חוק שתתיר למדינה להמשיך ולממן כ-60 אחוזים מהוצאות בתי הספר החרדיים, אף שהם מסרבים בהתמדה ליישם את תוכנית הלימודים הבסיסית.

תושבים מוסלמים באזור באר שבע המשיכו למחות על כוונת העירייה לפתוח מחדש את המסגד הישן של העיר בתור מוזיאון במקום כמסגד שימש את תושבי האזור המוסלמים. ביהמ"ש העליון דחה עתירה של ארגון זכויות האדם הלא ממשלתי עדאלה, המייצג את הקהילה המוסלמית באזור, לאסור על העירייה לשפץ את המסגד במטרה להפוך אותו למוזיאון. ביולי 2006 הציע ביהמ"ש העליון הצעת פשרה שלפיה ישמש המסגד מוזיאון למורשת האיסלאם. בינואר 2007 דחה עדאלה את הצעת בית המשפט בטענה שיש צורך לתמוך בזכויות הדתיות של המוסלמים באזור. בתגובתו ציין עדאלה שעל כל 700 יהודים בבאר שבע יש בית כנסת אחד, ולעומת זאת אין ולו מסגד אחד ל-5,000 תושביה המוסלמים של העיר. טרם הסתיים הדיון במקרה בזמן כתיבת דוח זה.

כ-80,000 הבדואים החיים בכפרים לא מוכרים לא הצליחו לבנות או לתחזק חוקית מסגדים כתוצאה ממדיניות ממשלתית ארוכת שנים לדחות תביעות בעלות, אישורי בנייה ושירותים עירוניים בקהילות מסוג זה. בכפרים הבדואיים הלא מוכרים יש מסגדים, אבל כמו במקרה של בתים ומבנים קהילתיים אחרים, הממשלה מחשיבה אותם ללא חוקיים ומועמדים להריסה. למשל, נגד מסגד בוץ וקש הראשון שנבנה במדינה הוצא צו הריסה ב-21 באוגוסט 2008 בעיירה הלא-מוכרת ואדי אל נעם בנגב, ורשויות המדינה הרסו אותו ב-24 בדצמבר 2008.

בסוף תקופת הדוח נמשך עדיין המו"מ בן 14 השנים בין הממשלה לכס הקדוש בדבר ההסכם העקרוני. המו"מ מתנהל סביב הפטור ממסים של מוסדות ורכוש של הכנסייה הרומית (כנסיות, מנזרים וארגוני חינוך ורווחה) ונגישות מוסדות אלה אל בתי המשפט הישראליים. ההסכם העקרוני שנדון ב-1993 לביסוס הקשר בין הכס הקדוש לממשלה ממתין עדיין לאישור הכנסת.

ב-29 באוקטובר 2008 פסק ביהמ"ש העליון שמרכז שמעון ויזנטל יוכל להמשיך את הבנייה באתר שכמה ארגונים מוסלמיים התנגדו לו בגלל בית קברות מוסלמי בן מאות שנים הנמצא במקום. תומכי המרכז שבסיסו בארה"ב ציטטו פסיקה של בית המשפט של השריעה מ-1894 שלפיו בית הקברות איננו קדוש עוד משום שהוא נזנח.

ארגון ההגנה המשפטית הלא ממשלתי, מכון ירושלים לצדק, טען שוב בתקופת דוח זו שפקידים במשרד הפנים סירבו להעניק שירותים לכמה אזרחים בגין זיקתם הדתית. ההגנה המשפטית של מכון ירושלים לצדק נסמכה על מקרים רבים שבהם ניסה משרד הפנים לשלול את אזרחותם של אנשים שהתבררו כמחזיקים באמונות משיחיות או נוצריות, או לשלול חלק משירותי המדינה – כגון רווחה ודרכונים – מאנשים כאלה. במקרים אחרים סירב משרד הפנים, לטענת מכון ירושלים לצדק, לטפל בפניות הגירה של אנשים הזכאים לקבל אזרחות בכפוף לחוק השבות, מרגע שנקבע כי אנשים אלה החזיקו באמונות נוצריות או באמונות יהודיות משיחיות. ב-13 במאי 2009 עתר מכון ירושלים לצדק לביהמ"ש העליון בשם שלושה יהודים משיחיים לפי חוק השבות. בקשתם להגר נדחתה בידי משרד הפנים. הם ציטטו באפריל 2008 את פסיקת ביהמ"ש העליון שלפיו אין הממשלה יכולה למנוע מאדם הזכאי על פי חוק השבות לעלות ארצה מעמד של עולה בגין זיהויו של האדם כיהודי משיחי, כל עוד אותו אדם לא נחשב גם ליהודי בכפוף להגדרה האורתודוקסית. טרם הסתיים הדיון במקרה בזמן כתיבת דוח זה.

לא היו דיווחים על אסירים או עצורים על רקע דתי במדינה.

המרת דת בכפייה

לא היו דיווחים על המרות דת בכפייה, גם לא של קטינים בעלי אזרחות אמריקנית שנחטפו או הועברו בצורה לא חוקית מארצות הברית או שלא הותרה השבתם לארצות הברית.

התקפות מצד כוחות מורדים או זרים או ארגוני טרור

בתקופת הדוח ארגוני טרור, כולל חמס, הג'יהאד האסלאמי הפלסטיני וגדודי חללי אל אקצה, המשיכו בהתקפות הקבועות שלהם כנגד אזרחים ישראלים, בפרט בשיגור טילים ומרגמות מרצועת עזה. במקרה אחד לפחות, טיל ששוגר מעזה הרג ישראלי מוסלמי. מחבלים יצאו תכופות בהצהרות אנטישמיות בנוגע להתקפות אלה.

שיפור והתפתחויות חיוביות בכל הנוגע לחופש דת

ב-18 במאי 2009 פסק ביהמ"ש העליון שעל הממשלה לחדול מאפליית כנגד מוסדות גיור לא אורתודוקסיים בכל הנוגע למימון ממשלתי. ההחלטה ניתנה בתגובה לעתירה של המרכז לפלורליזם יהודי מ-2005.

בינואר 2009 הכיר משרד החינוך באוניברסיטה הערבית הראשונה העצמאית לחלוטין, מכללת מר אליאס. האוניברסיטה מופעלת על ידי הכנסייה הקתולית המליכית (הקתולית המזרחית) והיא מציעה תוכנית לימודים גבוהים בנושא דיו-קיום למגוון רחב של סטודנטים ואנשי סגל הוראה מוסלמים, נוצרים ויהודים.

ב-10 בנובמבר 2008 פסק ביהמ"ש העליון שסירובה של "אגד" ושל חברת הפרסום שלה "כנען" לאפשר למפלגה להציג שלטי פרסומת של נשים על אוטובוסים בירושלים היה מפלה, והורה ל"אגד" ול"כנען" לקבל את שלטי הפרסומת של שתי המועמדות. נאמר לנשים, שתיהן מועמדות בבחירות העירוניות בירושלים מנובמבר 2008, שהתמונות שלהן עלולות לפגוע ברגשות התושבים החרדים הנוסעים בקווי התחבורה העירוניים שבהם "אגד" מפעילה אוטובוסים עם הפרדה מגדרית.

בספטמבר 2008 הוציאה מחדש המשטרה הוראה לתחנות המשטרה ברחבי המדינה כדי להזכיר להם שמחובתם לבצע חקירה ממצה של פשעים נגד קהילות של מיעוטים דתיים.

סעיף III. מצב ההכרה החברתית בחופש דת

המתח היהודי-ערבי נותר פחות או יותר ללא שינוי בשנים האחרונות. אולם המתח בין כמה קהילות יהודיות אורתודוקסיות וחרדיות ובין קהילות של יהודים אוונגליסטים ויהודים משיחיים גבר מאוד בשנים 2007 ו-2008 ונותר מתוח עד סוף תקופת הדוח.

המתח נמשך גם ביחסים בין קבוצות דתיות ואתניות אחרות, כולל מוסלמים ונוצרים, ערבים ולא ערבים ויהודים חילוניים ודתיים. מתחים דתיים ואתניים מסוג זה הם תוצאה של עימותים היסטוריים לצד הבדלים תרבותיים ודתיים שנשזרו בעימות הישראלי-פלסטיני המתמשך, עימות הכולל התקפות טרור המכוונות נגד אזרחים יהודים, פעולות צה"ל בשטחים הכבושים, תקריות שבהן יהודים מיליטנטים משתלחים בערבים ישראלים, ומקרים של מעורבות ערבים ישראלים בפעולות טרור.

העוינות בין יהודים חילוניים לדתיים נמשכה בתקופת הדוח. בפרט מצד קבוצות של יהודים אורתודוקסים שגילו כלפי יהודים לא אורתודוקסים יחס מפלה וחסר סובלנות. כמו בשנים קודמות, יהודים חרדים בירושלים ובמובלעות חרדיות אחרות השליכו אבנים לעבר כלי רכב שנסעו בשבת והטרידו או תקפו מעת לעת נשים שהופעתן לא הייתה צנועה ואף התיזו עליהן חומצה.

ככלל, יחס החברה לפעילות מיסיונרית ולהמרת דת הוא שלילי. רוב היהודים מתנגדים לפעילות מיסיונרית בקרב יהודים, וחלקם הביע עוינות כלפי יהודים שהתנצרו. אף שרשמית המרת דת אינה נוגדת את החוק, המשיכו מיסיונרים לסבול מהטרדה ומאפליה מצד חלק מהפעילים ומהארגונים היהודיים. הקהילות של היהודים המשיחיים ושל עדי יהוה, בין השאר, האשימו קבוצות, כגון "יד לאחים" ו"לב לאחים" וארגונים יהודיים דתיים המתנגדים לפעילות מיסיונרית, בהטרדת חבריהם ובתקיפות מזדמנות. על סמך דוח מ-2008 של "יד לאחים" שצוטט בעיתון "יום ליום", הארגון "הציל 174 נפשות מטלפיו של המיסיון [המשיחי והאוונגליסטי]" במהלך השנה. המחלקה האנטי-מיסיונרית החשאית למחצה בראשות אלכס ארטובסקי טענה גם שיש לה עשרות מלשינים ומסתננים בממשלה ובקהילות נוצריות או יהודיות משיחיות, שאפשרו לארגון לכפות את סגירתם של 18 מקומות מפגש דתיים ולגרש 12 מיסיונרים בולטים מהמדינה במהלך 2008. לדברי עורכי דין ממכון ירושלים לצדק ונציגים של הקהילות הדתיות שנפגעו, "יד לאחים" הצליח במעשים אלה באמצעות לחץ שהפעיל על בעלי בתים, מעסיקים ופקידי משרד הפנים כדי שיסייעו לקמפיין שהם מנהלים נגד קבוצות שכוננו בפיו "כתות מסוכנות".

למרות ההטרדות חל גידול במספר היהודים המשיחיים והנוצרים האוונגליסטים בשנים האחרונות, גם בעקבות הגירה וגם בעקבות המרת דת. אולם בתקופת הדוח הצביעו דיווחים גוברים בעיתונים ותלונות של פעילים למען חופש דת על גידול מקביל בפעילות של "יד לאחים" וגורמים דומים, וגברה ההתנגדות לנוכחות קהילות נוצרים אוונגליסטים או יהודים משיחיים ומיסיונרים בקרב קהילות יהודיות. מתחים אלה התעצמו עוד יותר בעקבות האמונה הרווחת אך הכוזבת שהמרות דת במדינה מנוגדות לחוק.

חברים בקהילת עדי יהוה דיווחו על עלייה בהתקפות ובפשעים אחרים נגדם ב-2008 ודיווחו על הקשיים שבהם נתקלים חבריהם בניסיון לשכנע את המשטרה לחקור או לעצור את העבריינים. בין ספטמבר 2007 לספטמבר 2008 הגישו חברי עדי יהוה 46 תלונות נגד פעילים אנטי-מיסיונריים, רובם חברי "יד לאחים". מגוון הפשעים נע מהטרדה ועד לתקיפה. המשטרה טענה שבאותה תקופה היא נענתה ל-15 מתוך 35 הקריאות לעזרה, לדברי המחלקה המשפטית של עדי יהוה. מכון ירושלים לצדק הבחין במגמה דומה בפשעים שבוצעו נגד חברי העדות שהוא מייצג.

ב-10 ביוני 2009 גזר ביהמ"ש המחוזי בבאר שבע את דינם של שני נאשמים בתקיפתו של הרועה הרוחני של העדה המשיחית בבאר שבע ובגרימת נזק לרכוש. חברי העדה הגישו תלונות נגד התוקפים לאחר שעד לתקיפה הגיש תלונה למשטרת באר שבע בדצמבר 2005. מוקדם יותר באותו חודש דיווח עד שקבוצה של כ-200 יהודים אורתודוקסים קטעה באלימות את הטקס הדתי של אותה עדה בבאר שבע. על פי אותה עדות, הקבוצה דחפה את הרועה הרוחני וסטרה לו, וגרמה נזק לרכוש.

ב-15 במאי 2009, תקפו והכו תושבים חרדים ברחובות קבוצה של יהודים משיחיים שחילקו ברחוב עלוני מידע על הברית החדשה. לפי דיווחי העיתונים, הצטרפו עוברים ושבים חילוניים לתוקפים עד שהמשטרה התערבה ועצרה בעדם.

ב-21 בדצמבר 2008 צוירו צלבי קרס וגרפיטי ברוסית על דלתות הכיתות בישיבת "לב שמחה" באשדוד. המשטרה סירבה לגלות מה נכתב בגרפיטי, והביעה הלם לנוכח התוכן הציוני שלו. חקירת המשטרה טרם הסתיימה בזמן כתיבת דו"ח זה.

ב-20 בדצמבר 2008 צוירו סיסמאות גרפיטי אנטי-מוסלמי ואנטי-ערבי, כולל סיסמאות כגון "מוחמד הוא חזיר"; "מוות לערבים"; ו"כהנא צדק" בהתייחס למייסד ארגון הטרור היהודי הלא חוקי כ"ך – על הדלתות והקירות של מסגד אל-בחר ביפו. חקירת המשטרה טרם הסתיימה בזמן כתיבת דו"ח זה..

ב-8 באוקטובר 2008 פרצו מהומות בין יהודים לערבים ישראלים בעכו עם כניסת החג ביום הכיפורים, לאחר שתושב ערבי נהג ברכבו לתוך שכונה שהיא יהודית ברובה. הנהיגה ביום כיפור אסורה, למעט רכב חירום. המהומות נמשכו ימים אחדים, בשעה שקיצוניים יהודים וערבים שלהבו את הרוחות בקהילות שלהם זה נגד זה. התלהטות הרוחות הייתה אמנם הדדית, אולם המסיתים לאלימות היו ברובם יהודים, לדברי מפקד משטרת מחוז הצפון. על פי הדיווחים בעיתונים, שתי הקהילות סבלו מנזק רב לרכוש, וכמה משפחות ערביות הועברו מבתיהן שנמצאו בתחומי שכונות יהודיות או בקרבתן. המשטרה המשיכה לחפש ולעצור את ראשי המסיתים גם לאחר שוך מעשי האלימות. ב-20 באוקטובר 2008 עצרה המשטרה שישה צעירים יהודים בתל אביב על השלכה לכאורה של פצצות תבערה לעבר שני בתים ערביים בניסיון לגרום להתפשטות ההסתה האנטי-ערבית ליפו ולשכונות מעורבות אחרות באזור תל אביב.

ב-13 באוגוסט 2008 פרצו מציתים אלמונים לבית הכנסת "בית יעקב" בבני ברק וחיללו את ספרי התורה.

ב-10 בנובמבר 2008 הוטל על שני נאשמים שני חודשי מאסר, השעיה לשלוש שנים ו-150 שעות עבודות שירות על חלקם בתקרית מ-2006, שבה תקפו כ-100 יהודים חרדים כ-50 תיירים נוצרים בשכונה בירושלים ופצעו שלושה מהם.

מספר רב של ארגונים לא ממשלתיים במדינה המשיכו לקדם במסירות את נושא הדו-קיום יהודי-ערבי וההרמוניה בין הדתות. התוכניות שלהם כללו אירועים לחיזוק הקשר הפורה בין קבוצות דתיות וקידום דו-שיח ושינוף פעולה יהודי-ערבי. למשל ב"בית התקווה" בעיר שפרעם שבגליל, ליד חיפה, בייסודו של אליאס ג'אבור, התקיים דיאלוג בין קהילות של נוצרים, מוסלמים ויהודים. כמו כן, האב אליאס שאקור, כומר קתולי יווני בעיירה עיבלין שבגליל המערבי, ייסד בית ספר תיכון עם תלמידים נוצרים ומוסלמים וסגל הוראה הכולל כמה יהודים. קבוצות אלה והאירועים שלהם זכו להצלחות בדרגות שונות. דו-שיח בין-דתי נקשר לעתים קרובות למאמצי השלום הנמשכים בין יהודים לפלסטינים ובין המדינה לשכנותיה הערביות. כמה מן הארגונים הלא ממשלתיים ביקשו לכוון הבנה ודו-שיח בין קבוצות דתיות שונות ובין קהילות יהודיות דתיות וחילוניות. ארגונים אלה כללו את "קרן גשר"; "מיתרים" המפעיל מערכת הוראה פלורליסטית בעלת אוריינטציה יהודית; "מועצה מתאמת" בין-דתית לקידום דו-שיח בין-דתי בין מוסדות יהודיים, מוסלמיים ונוצריים; "מועצת המוסדות הדתיים בארץ הקודש" לפישור בין הסמכויות הדתיות המרכזיות של הממסד היהודי, המוסלמי והנוצרי באזור.

סעיף IV. מדיניות ארצות הברית

ממשלת ארה"ב דנה עם הממשלה בנושא חופש הדת כחלק מן המדיניות הכוללת שלה לקידום זכויות האדם. שגרירות ארה"ב הביעה בהתמדה את חששה בנוגע לחופש דת בפני משרד החוץ, המשטרה, משרד ראש הממשלה ומשרדים ממשלתיים אחרים.

פקידים רשמיים בשגרירות קיימו דיאלוג עם ארגונים לא ממשלתיים העוקבים אחרי נושאים של זכויות אדם וזכויות אזרח, כולל חופש דת, ומקדמים יוזמות בין-דתיות. כמו כן נציגי השגרירות השתתפו ונשאו דברים במפגשים של ארגונים אלה.